

πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφρώντας το χθες 68

Τα Κρητικά Σχολικά βιβλία και η Συλλογή του Γ. Π. Εκκεκάκη (II)

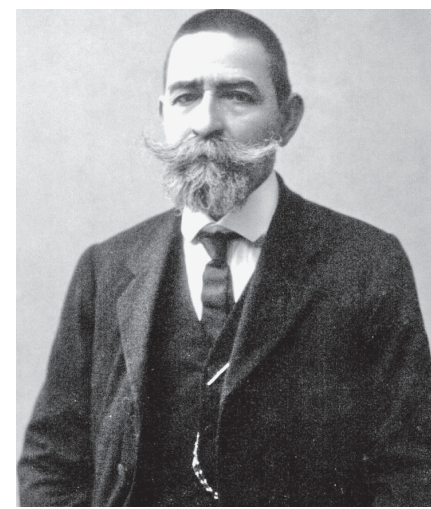

Συνεχίζουμε και σήμερα τη σειρά των αναδιφρήσεων στην ιστορία του τόπου μας με το θέμα των Κρητικών σχολικών βιβλίων, που εντόπισε πρώτος -και μοναδικός μέχρι σήμερα- ο Γιώργος Π. Εκκεκάκης, χωρίς όμως να προλάβει να το μελετήσει περαιτέρω. Αντ' αυτού και χάριν ευγνωμοσύνης το επιχειρεί ο συντάκτης της στήλης αυτής, διοργανώνοντας στη μνήμη του την Έκθεση «Τα Κρητικά σχολικά βιβλία. Η συλλογή του Γ. Π. Εκκεκάκη» την εβδομάδα 20-26 Αυγούστου στο Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης στην Αμνάτο. Η Έκθεση θα εγκαινιαστεί στην ετήσια μεγάλη εκδήλωση του Μουσείου τη Δευτέρα 20 Αυγούστου στις 7.00 μ.μ., εκ παραλλήλου με τα αποκαλυπτήρια της εκπαιδευτικής Πανακίδας με τα Ελληνικά Αλφαβητάρια της περιόδου 1771-2006 και με την τήρηση των συνταξιοχών εκπαιδευτικών Ελένης Φραγκούλη-Κοτζαμπασάκη και Ευγενίας Σπαντιδάκη-Ζαμπετάκη.

Τα Κρητικά σχολικά βιβλία διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας είναι πολλά. Επιλέγουμε εδώ αντιπροσωπευτικά το βιβλίο «Η Κρήτη παλαιούσα Δράμα εις πράξεις 4 υπό Α. Βορεάδου Δ.Φ. Αναγνωστικόν βιβλίον της ε' και στ' τάξεως των δημοτικών Σχολείων Εκδότης Ιωάν. Κοκκινάκης Βιβλιοχαρτοπώλης Εν Ηρακλείω εκ του τυπογραφείου Σπυρ. Δ. Αλεξίου 1911».

Τα Κρητικά σχολικά βιβλία διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας είναι πολλά. Επιλέγουμε εδώ αντιπροσωπευτικά το βιβλίο «Η Κρήτη παλαιούσα Δράμα εις πράξεις 4 υπό Α. Βορεάδου Δ.Φ. Αναγνωστικόν βιβλίον της ε' και στ' τάξεως των δημοτικών Σχολείων Εκδότης Ιωάν. Κοκκινάκης Βιβλιοχαρτοπώλης Εν Ηρακλείω εκ του τυπογραφείου Σπυρ. Δ. Αλεξίου 1911». Υπενθυμίζεται ότι το έτος 2013 το Πειραματικό Γυμνάσιο της πόλης μας είχε διοργανώσει μια εκδήλωση για τον συγγραφέα και το βιβλίο του αυτό, ο οποίος σημειωτέον διέτελεσε και πρώτος Νομάρχης του Ρεθύμνου.

Άλλος διαπρεπής συγγραφέας Κρητικών γλωσσικών βιβλίων υπήρξε ο Εμμανουήλ Γενεράλις (1860-1943), ο οποίος μάλιστα απευθυνόταν στο πανελλήνιο σχολικό κοινό και όχι αποκλειστικά σ' εκείνο της ιδιαίτερής του πατρίδας. Η «Ελληνική Γραμματική» του έτους 1891 αποτέλεσε πιθανόν το πλέον ευπώλητο κρητικό σχολικό βιβλίο, αφού μέχρι το 1917 είχε πραγματοποιήσει τουλάχιστον 19 επανεκδόσεις!

Στον τομέα των σχολικών Μαθηματικών (Αριθμητικής, Άλγεβρας, Γεωμετρίας και Τριγωνομετρίας) διέπρεψαν πολλοί Κρήτες συγγραφείς, όπως οι καθηγητές Γεώργιος Χατζηδάκης, Ιωάννης Χατζηδάκης, Στυλιανός Παπαδάκης και Νικόλαος Νυστεράκης, και από τους δασκάλους ο Στυλιανός Αλοΐζος. Σ' αυτόν και στη Μαρία Λιουδάκη ανήκει το εικονιζόμενο βιβλίο «Πρακτική Αριθμητική. Προβλήματα Ε' Δημοτικού. Εκδοτικός Οίκος Ν. Αλικιώτη, Ηράκλειο Κρήτης χ.χ.ε.».

Στον τομέα της Φυσικής Ιστορίας μεσουράνησε ο Κρητικός καταγωγής Σπυρίδων Μηλιαράκης. Ήδη από το 1889 είχε κυκλοφορήσει η «Ζωολογία» του, «Εγχειρίδιον Ζωολογίας περιέχον και πλήρη ανθρωπολογία» προς χρήση των γυμνασίων μετά 200 εικόνων και ενός πίνακος εν Αθήναις εκδότης Γεώργιος Κασδόνης 1889».

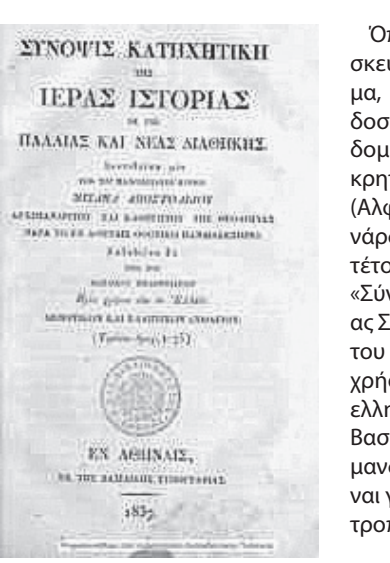
Το 1894 ο Σπυρίδων Μηλιαράκης κυκλοφόρησε μια «Φυτολογία» και το 1904 μια «Φυσική Ιστορία». Ο συγγραφέας τους διέτελεσε πανεπιστημιακός καθηγητής και τα βιβλία του αφορούσαν συνολικά στο ελληνικό μαθητικό κοινό, πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

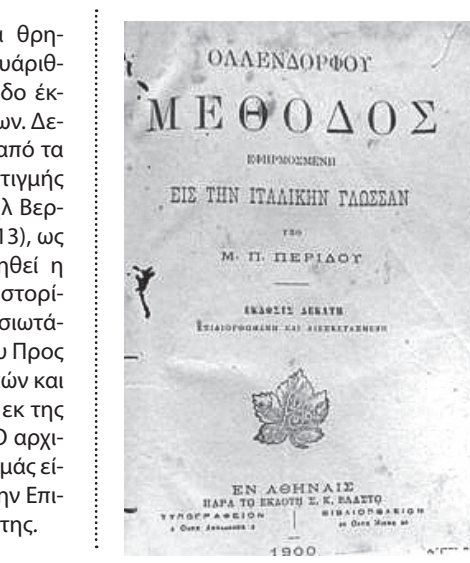
Γεωγραφίες Κρήτης και Ελλάδας εκδόθηκαν πολλές από Κρήτες συγγραφείς. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται ο Εμμανουήλ Γενεράλις, ο Ιωάννης Κονδυλάκης, ο Ιωάννης Λανδράκης, ο Παντελής Βαβουλές, ο Ιωάννης Σταυρακάκης, ο Στυλιανός Αλοΐζος, ο Ιωάννης και Γεώργιος Χρηστάκης και η δασκάλα Ειρήνη Καλιατάκη, της οποίας βέβηλο με εμάς το εξώφυλλο του βιβλίου «Γεωγραφία της Κρήτης, Εκδοτικός οίκος Σπυρ. Δ. Αλεξίου, Ηράκλειο, χ.χ.ε.».

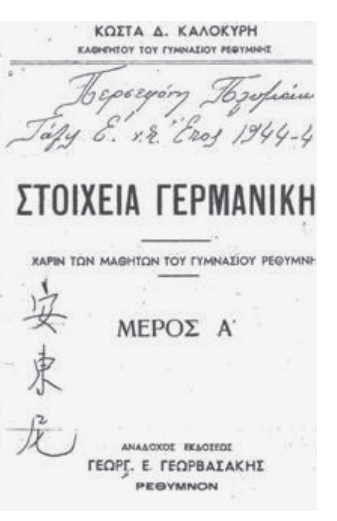
Εξίσου πολυάριθμες ήταν οι Ιστορίες Κρήτης και Ελλάδας. Είναι χαρακτηριστικό απ' αυτή την άποψη το γεγονός ότι το τελευταίο κρητικό σχολικό βιβλίο που εκδόθηκε, το έτος 1995, αφορούσε ακριβώς στην ιστορία της Κρήτης. Οπωσδήποτε εξαιρετικά σημαντικά στον τομέα αυτό υπήρξαν δύο βιβλία. Το πρώτο ήταν του Ηρακλειώτη δασκάλου, που την περίοδο εκείνη δίδασκε στο Ρέθυμνο, Κωνσταντίνου Ψαρουδάκη, που είδαμε την περασμένη εβδομάδα. Εξίσου σημαντική ήταν και η «Ιστορία και Γεωγραφία της Κρήτης δια τα σχολεία Εν Αθήναις εκ του τυπογραφείου Αριστομένου Ζ. Διαλημά 1901» και «Έκδοσις Γ', Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Δ. Κ. Κοκκινάκη, 1903» του Ιωάννη Κονδυλάκη (φωτογραφία). Και τα δύο αυτά βιβλία συνένωναν ιστορία και γεωγραφία, πράγμα και σήμερα επιδιώκεται διακαώς από τις επιστήμες της αγωγής.

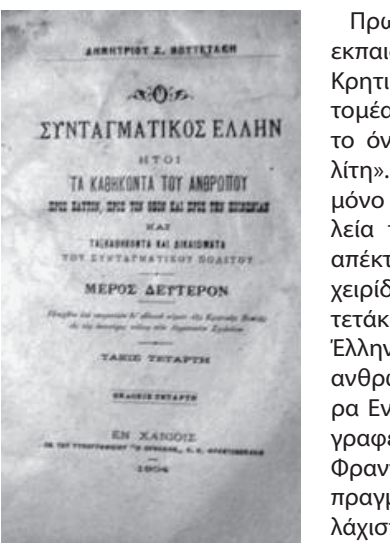
Όπως είναι αναμενόμενο, τα θρησκευτικά βιβλία ήταν επίσης πολυάριθμα, καλύπτοντας όλη την περίοδο έκδοσης Κρητικών σχολικών βιβλίων. Δεδομένου μάλιστα ότι το πρώτο από τα κρητικά βιβλία λανθάνει μέχρι στιγμής (Αλφαβητάριον παρά Εμμανουήλ Βερνάρδου του Κρητός Εν Ιασίω 1813), ως τέτοιο θα μπορούσε να θεωρηθεί η «Συνοψις κατηχητική της Ιεράς Ιστορίας Συντεθείσα μεν υπό του πανοσιωτάτου κυρίου Μισαήλ Αποστολίδου Προς χρήση των εν τη Ελλάδι δημοτικών και ελληνικών σχολείων Εν Αθήναις εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας 1837». Ο αρχιμανδρίτης Μιχαήλ Αποστολίδης μάς είναι γνωστός περισσότερο από την επίτροπή επί των Σχολείων της Κρήτης.

Πολύ χαρακτηριστικό κατά την περίοδο της Αρμιοστείας είναι το γεγονός της έκδοσης σχολικών γλωσσικών βιβλίων της ιταλικής γλώσσας, όπως το εικονιζόμενο «Περίοδος Μ. Π., Ολλενδόρφου Μέθοδος εφηρμοσμένη εις την Ιταλικήν Γλώσσαν, Έκδοσις δεκάτη Εν Αθήναις Παρά τω Εκδότι Σ. Κ. Βλαστώ, 1900». Υπενθυμίζουμε εδώ ότι τα στρατεύματα που είχαν καταλάβει την πρωτεύουσα της Κρήτης Χανιά ήταν κατά βάση ιταλικά.

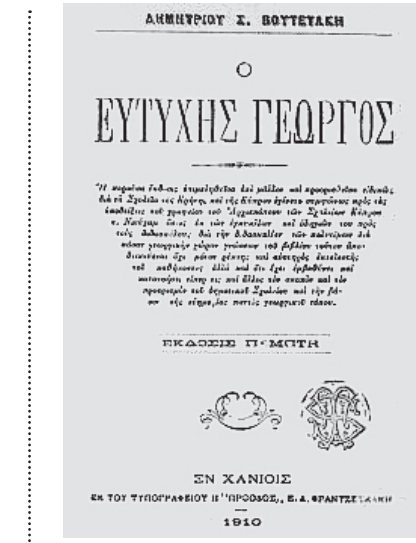
Σε μια άλλη κατοχική περίοδο, όχι όμως από τις Μεγάλες Δυνάμεις αλλά από τα γερμανικά στρατεύματα, οπότε η γερμανική γλώσσα διδασκόταν υποχρεωτικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ως διδακτικό εγχειρίδιο εκδόθηκε εκείνο του Ρεθεμνιώτη καθηγητή Κωνσταντίνου Καλοκύρη, με τον τίτλο «Στοιχεία Γερμανικής Χάριν των μαθητών του Γυμνασίου Ρεθύμνης Μέρος Α' Ανάδοχος εκδόσεως Γεωργίου Ε. Γεωρβασάκης Ρεθύμνον». Το βιβλίο αυτό λανθάνει στις περισσότερες γνωστές Βιβλιοθήκες και αντίτυπό του έθεσε στη διάθεσή μου ο φίλος Χανιώτης Αντώνης Πιλυμάκης.

Πρωτοπόρες υπήρξαν οι εκπαιδευτικές αρχές της Κρητικής Πολιτείας και στον τομέα που αργότερα πήρε το όνομα «Αγωγή του Πολίτη». Το μάθημα αυτό όχι μόνο διδασκόταν στα σχολεία του νησιού αλλά και απέκτησε το διδακτικό εγχειρίδιο «Δημητρίου Σ. Βουτετάκη Ο Συνταγματικός Έλληνας Τα καθήκοντα του ανθρώπου Έκδοσις Δευτέρα Εν Χανίοις εκ του τυπογραφείου Η Πρόδος Ε. Δ. Φραντζεσκάκη - 1902», που πραγματοποιήσε τρεις τουλάχιστον επανεκδόσεις.

Οι γυναίκες δεν θα μπορούσαν να λείψουν ως συγγραφείς από τον τομέα των Κρητικών σχολικών βιβλίων. Αυτές ήταν η Αικατερίνη Βαρουξάκη, η Μαρία Βαρουξάκη, η Μαρία Λιουδάκη, η Αθηνά Αλοΐζου, η Ειρήνη Καλιατάκη, η Όλγα και η Δ. Κοκκινάκη, η Γαλάτεια Καζαντζάκη και η Ε. Χατζηγιάννη. Πρωτοπόρος υπήρξε ήδη από το 1903 η Αικατερίνη Βαρουξάκη, ενώ ξεχώρισε η Γαλάτεια Καζαντζάκη, η οποία υπήρξε συγγραφέας 6 σχολικών βιβλίων, τα οποία σημείωσαν 15 τουλάχιστον επανεκδόσεις.

Ένα ακόμα νέο αντικείμενο του αναλυτικού προγράμματος της Κρητικής Πολιτείας υπήρξε η Γεωργική Εκπαίδευση. Όπως είναι γνωστό η ανάγκη εξάσκησης των μαθητών σ' αυτή εξυπηρετήθηκε με τη δημιουργία και καλλιέργεια των σχολικών κήπων. Για τις εκπαιδευτικές αρχές της Κρητικής Πολιτείας οι σχολικοί κήποι έπρεπε, εκτός του παιδαγωγικού τους ρόλου, να λειτουργούν και ως γεωργικοί σταθμοί, για την εκπαίδευση των αγροτικών κοινωνιών. Τα σχετικά με τη γεωργία βιβλία που κυκλοφόρησαν ήταν του Νικολάου Παπαδάκη το 1905 με τον τίτλο «Τα πρώτα μαθήματα της γεωργίας» και του Δημητρίου Βουτετάκη το 1910 με τον τίτλο «Ο ευτυχής γεωργός» (εικόνα).

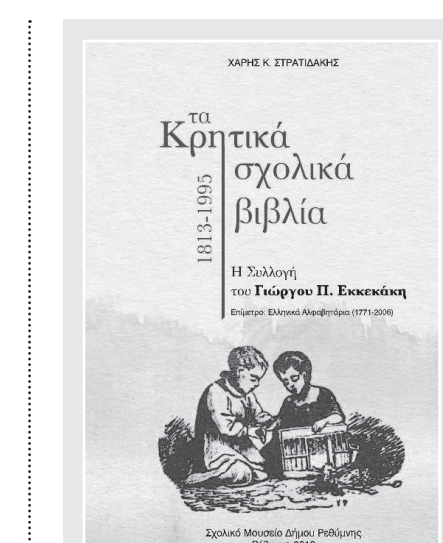

Νέο σχολικό αντικείμενο ήταν και εκείνο της Γυμναστικής, το οποίο υποστηρίχτηκε από το 1910 με το ομώνυμο εγχειρίδιο του Φιλήμονος Τρούλη. Ως τμήμα της Γυμναστικής διδασκόταν στα σχολεία της Κρητικής Πολιτείας η Σκοποβολή, η οποία υποστηρίχτηκε από τα βιβλία «Σκοπευτικός Οδηγός» και «Οδηγός Σκοποβολής» του Εμμανουήλ Πωλιουδάκη (Εκδότης Αριστείδης Κρίαρης. Εν Χανίοις).

με μια άλλη φωτογραφία, πιο εντυπωσιακή αυτή, στην οποία οι υποψήφιοι δασκάλες, σπουδαστρίες του Διδασκαλείου Θηλέων Χανίων, με τα φουστανάκια, τα τακούνια, τις κοτσιδές και τους κότσους τους, ασκούνται στην Σκοποβολή!

Το γεγονός της διδασκαλίας της Σκοποβολής μας φαίνεται σήμερα άπιστευτο, όπως βέβαια και η διδασκαλία της Ραβδόμαχιας, από την οποία μάλιστα διαθέτουμε και μια φωτογραφία σε ταχυδρομική κάρτα της εποχής εκείνης. Θα προτιμήσουμε όμως εδώ να παραθέσουμε

Γ' αυτά και για άλλα πολλά σας καλούμε την προσεχή Δευτέρα στην εκδήλωση του Σχολικού Μουσείου στη Αμνάτο. Εκεί θα διαπιστώσετε για μια ακόμη φορά ότι επαρχιακές πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν είναι μόνο οι γνωστές χοροεσπερίδες και τα γαμπολιφα αλλά και οι πνευματικές, συχνά μάλιστα πνευματικότερες από εκείνες της πόλης. Στην εκδήλωση αυτή θα ακούσετε επίσης την Ορχήστρα της Δημοτικής Φιλαρμονικής και θα έχετε την ευκαιρία να αποκτήσετε σε συμβολική τιμή το φρεσκοτυπωμένο σχετικό με την Έκθεση βιβλίο. Καλό Δεκαπενταύγουστο!

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-Ιστορικός-Ερευνητής-Συγγραφέας strharis@yahoo.gr, 2831055031